[२०२४] ११ एससीआर ५३० : २०२४ आयएनएससी ८५३

गोकी टेक्नॉलॉजीज प्रायव्हेट लिमिटेड

वि.

सोक्राती टेक्नॉलॉजीज प्रायव्हेट लिमिटेड

(दिवाणी अपील क्रमांक १२२३४ ऑफ २०२४)

०७ नवंबर २०२४

[डॉ. धनंजय वाय चंद्रचूड, सरन्यायाधीश, जे. बी. पारडीवाला आणि मनोज मिश्रा, न्या.]

विचारकरण्याजोगा मुद्दा

पक्षकारांमध्ये झालेल्या मास्टर सर्व्हिसेस कराराच्या कलम १८.१२ नुसार वाद आणि दाव्यांचा निर्णय घेण्यासाठी लवादाची नेमणूक करण्याची मागणी करणारा अपीलकर्त्याचा अर्ज अधिनियम, १९९६ च्या कलम ११ अन्वये उच्च न्यायालयाने फेटाळून लावल्याच्या आदेशाच्या योग्यतेबाबत प्रश्न निर्माण झाला.

हेडनोट्स[†]

लवाद व सामंजस्य अधिनियम, १९९६ - कलम ११ - न्यायालयीन छाननीचे मानक – अपीलकर्ता आणि प्रतिवादी यांच्यातील मास्टर सर्व्हिसेस करार - पक्षकारांमधील वाद -

कायद्याच्या कलम ११ अन्वये अपीलकर्त्याने केलेला अर्ज, मास्टर सर्व्हिसेस कराराच्या कलम १८.१२ नुसार वाद आणि दाव्यांचा निर्णय घेण्यासाठी लवादाची नेमणूक करण्याची मागणी करणारा अर्ज - लेखापरीक्षण अहवालात गुंतवणुकीवरील कमी परताव्यावर प्रकाश टाकण्यात आला असला तरी उच्च न्यायालयाने फेटाळून लावला आहे विसंगत मेट्रिक्स, तरीही प्रतिवादीच्या फसवणुकीच्या पद्धतींबद्दल अपीलकर्त्याने केलेल्या दाव्याचे समर्थन केले नाही - शुद्धता:

कलम ११ अन्वये चौकशीची व्याप्ती लवाद कराराचे प्रथमदर्शनी अस्तित्व *निश्चित करण्यापुरतीच मर्यादित आहे* - वस्तुस्थितीवर उच्च न्यायालयाने वस्तुस्थितीची सविस्तर तपासणी करून ही मर्यादित व्याप्ती ओलांडली - उच्च न्यायालयाने चुकून लेखापरीक्षकाच्या अहवालाचे सविस्तर मूल्यमापन केले आणि लवादाचा अर्ज फेटाळून लावला - अशा दृष्टिकोनामुळे १९९६ च्या कायद्यातील २०१५ च्या दुरुस्तीमागील कायदेविषयक हेतूचा परिणाम होत नाही, ज्याने कलम ११ च्या टप्प्यावर न्यायालयीन छाननी मर्यादित केली - खटल्यातील त्रुटी देखील एक पैलू आहे ज्याचा संदर्भ संदर्भ आहे.

न्यायालयाने कलम ११ च्या टप्प्यावर निर्णय घेऊ नये कारण मध्यस्थ तितकाच नाही, तर तो निर्णय देण्यास सक्षम आहे - लवाद करारातील इतर पक्षकारांना वेळखाऊ आणि खर्चिक लवाद प्रक्रियेत भाग घेण्यास भाग पाडण्यासाठी संदर्भ न्यायालयांच्या मर्यादित

अधिकारक्षेत्राचा पक्षकारांनी गैरवापर करू नये - एमएसएच्या कलम १८.१२ मधील लवाद कराराचे अस्तित्व प्रतिवादीने वादग्रस्त नाही - अस्तित्वात आहे का असा प्रश्न लवादाकडे पाठविण्यात येणारा वैध वाद हा प्राथमिक मुद्दा म्हणून लवाद न्यायाधिकरणाद्वारे सोडविला जाऊ शकतो - उच्च न्यायालयाने दिलेला आदेश रद्द बातल. [प्यारा १८-२१]

केस लॉ चा हवाला

इंडियन ऑइल कॉर्पोरेशन विरुद्ध एनसीसी लि. [२०२२] १३ **एससीआर** ६६० **:** (२०२३) २ **एससीसी** ५३९ **;***बी अँड टी एजी विरुद्ध संरक्षण मंत्रालय* [२०२३] ७ **एससीआर** ५९९ **:** २०२३ **एससीसी ऑनलाइन एससी** ६५७ **;***सुषमा शिवकुमार डागा आणि ए. आर. व्ही. मधुर कुमार रामकृष्णजी बजाज आणि ओआरएस* [२०२३] १५ **एससीआर** ९०९ **:** २०२३ **एससीसी ऑनलाइन एससी** १६८३ **;***री: लवाद आणि सामंजस्य कायदा* १९९६ *आणि भारतीय मुद्रांक कायदा* १८९९ [२०२३] १५ **एससीआर** १०८१ **:** २०२३ **आयएनएससी** १०६६ **अंतर्गत लवाद करारांमधील परस्परसंबंध;***एसबीआय जनरल इन्शुरन्स कंपनी लिमिटेड विरुद्ध क्रिश स्पिनिंग* [२०२४] ७ **एससीआर** ८४० **:** २०२४ **आयएनएससी** ५३२ **- संदर्भित.**

कृत्यांची यादी[संपादन]

लवाद आणि सामंजस्य कायदा, १९९६; मुद्रांक अधिनियम, १८९९; दिवाळखोरी आणि दिवाळखोरी संहिता, २०१६.

कीवर्डची यादी

लवाद व सामंजस्य अधिनियम, १९९६ च्या कलम ११ अन्वये चौकशीची व्याप्ती; न्यायालयीन छाननीचा दर्जा; मास्टर सर्व्हिसेस करार; लवादाची नेमणूक; फसवणुकीच्या पद्धती; *लवाद* कराराचे प्रथमदर्शनी अस्तित्व; लवाद अर्ज; खटल्यात हलगर्जीपणा; संदर्भ न्यायालयांचे मर्यादित अधिकारक्षेत्र; लवाद करार; वेळखाऊ आणि खर्चिक लवाद प्रक्रिया; न्यायालयीन हस्तक्षेप; रेफरल कोर्ट; लवाद न्यायाधिकरण

त्यातून उद्भवलेले प्रकरण

दिवाणी अपील अधिकारक्षेत्र: दिवाणी अपील क्रमांक १२२३४ ऑफ २०२४

२०२४ च्या सीएए क्रमांक ६ मध्ये मुंबई उच्च न्यायालयाच्या ३०.०४.२०२४ च्या निर्णय आणि आदेशावरून

पक्षांची उपस्थिती

थानवी, निखिलकुमार सिंग, अचलसिंग बुले, ऋषी मातोलिया, अपीलकर्त्याचे ॲड.

श्वेता भारती, ज्योती कुमार चौधरी, निकोलस चौधरी, जतिन चड्ढा, विनीत द्विवेदी, ॲड.

सर्वोच्च न्यायालयाचा निर्णय / आदेश

<u>निर्णय :</u>

जे.बी. पारडीवाला, न्या.

1 सोडा.

2 मुंबई येथील उच्च न्यायालयाने २०२४ च्या व्यावसायिक लवाद अर्ज क्रमांक ६ मध्ये दिलेल्या **३०.०४.२०२४ च्या अंतिम निर्णय आणि आदेशातून हे अपील उभे राहिले** आहे. अपीलकर्ता **आणि सोक्राती टेक्नॉलॉजीज प्रायव्हेट लिमिटेड ("प्रतिवादी") यांच्यात झालेल्या** मास्टर सर्व्हिसेस कराराच्या ("एमएसए") कलम १८.१२ नुसार वाद आणि दाव्यांचा निर्णय घेण्यासाठी लवादाची नेमणूक करण्याची मागणी करणारा लवाद आणि सामंजस्य कायदा, १९९६ ("**अधिनियम,** १९९६") च्या कलम ११ अन्वये गोकी टेक्नॉलॉजीज प्रायव्हेट लिमिटेड ("अपीलकर्ता"**) ने केलेला अर्ज उच्च न्यायालयाने फेटाळून लावला.**

अ. <u>तथ्यात्मक मॅट्रिक्स</u>

3 अपीलकर्ता, जीवनशैली-आधारित वेलनेस व्हेंचर आणि *इतर गोष्टींसह* लाइफ स्टाइल कन्सल्टन्सी सेवा प्रदान करते, आपल्या डिजिटल जाहिरात मोहिमांचे व्यवस्थापन करण्यासाठी प्रतिवादी, डिजिटल विपणन सेवांमध्ये गुंतलेली संस्था आणि डेंटसू इंटरनॅशनल

लिमिटेडची उपकंपनी असलेल्या एमएसएची अंमलबजावणी केली. त्यानंतर एमएसएला २९.०४.२०२२ रोजी काही सुधारणांसह तीन वर्षांसाठी मुदतवाढ देण्यात आली.

4 ऑगस्ट २०२१ ते एप्रिल २०२२ या कालावधीत अपीलकर्त्याने दिलेल्या सेवेसाठी प्रतिवादीला ५,५३,२६,६९०/- रुपयांची रक्कम अदा केली. अपीलकर्त्याचे प्रकरण असे आहे की १२.०५.२०२२ ते ०७.१०.२०२२ दरम्यान सादर केलेल्या पुढील १० पावत्यांसाठी, अपीलकर्ता प्रारंभ करण्याच्या आणि देयके देण्याच्या प्रक्रियेत होता, जेव्हा सप्टेंबर २०२२ मध्ये, काही मीडिया अहवालांमध्ये जाहिरात उद्योगातील गैरप्रकारांचा आरोप प्रमुख कंपन्यांना सामील केल्याचा आरोप करण्यात आला. त्यानंतर अपीलकर्त्याला असे आढळले की आर्थिक गुन्हे शाखा, मुंबई ने प्रतिवादीची मूळ कंपनी डेंटसू इंटरनॅशनल लिमिटेडआणि तिच्या वरिष्ठ अधिकाऱ्यांविरुद्ध त्यांच्या सेवेत गंभीर अनियमितता आणि गैरप्रकार केल्याचा आरोप करत तक्रार (ईओडब्ल्यू सीआर क्रमांक ०८ ऑफ २०२२) दाखल केली होती.

5 वरील घडामोडींच्या पार्श्वभूमीवर, अपीलकर्त्याने एप्रिल २०२१ ते ३१.१२.२०२२ दरम्यान प्रतिवादीच्या क्रियाकलापांचा अहवाल तयार करण्यासाठी नोव्हेंबर २०२२ मध्ये स्वतंत्र लेखापरीक्षकाची नेमणूक केली. लेखापरीक्षकांनी फेब्रुवारी २०२३ मध्ये आपला अहवाल सादर केला. लेखापरीक्षकाने दिलेला निष्कर्ष खाली दिला आहे:

*"**निष्कर्ष***

विश्लेषण केलेल्या मोहिमांसाठी सरासरी आरओआय ३ एक्स ते ४ एक्स च्या उद्योग बेंचमार्कच्या तुलनेत ०.३५ गुणावर अत्यंत कमी आहे. ४,४८,५३,५८० रुपयांच्या ओव्हरचार्जचा आमचा अंदाज आहे.

लेखापरीक्षणाने मीडिया योजनेतील चिंतेची महत्त्वपूर्ण क्षेत्रे ओळखली, यासह परंतु मर्यादित नाही:

- *कार्यक्रमादरम्यान विविध ठिकाणी विविध प्रकाशकांकडून मालाची खरेदी किंमत उद्योगाच्या बेंचमार्कपेक्षा लक्षणीय प्रमाणात जास्त असल्याचे आढळले आहे.*
- *रहदारी खराब होती आणि चुकीच्या प्रेक्षकांच्या संपर्कात होती.*
- *जाहिरात दाखविण्यात आलेल्या वेळा (फ्रिक्वेन्सी) वाढवण्यात आली आहे कारण पोहोच संख्या साध्य होत आहे, यावरून ग्राहक/प्रेक्षकांचे टार्गेटिंग कमी झाल्याचे दिसून येते.*
- *तयार केलेले क्लिक फसवे होते.*
- *मिळालेली आघाडी रद्दी होती.*
- *श्रेणी स्पर्धेपेक्षा संपादनाचा खर्च जास्त होता.*

आम्ही सोक्रातीच्या सर्व मीडिया मोहिमांची अधिक तपशीलवार चौकशी करण्याची शिफारस करतो.

6 २२.०२.२०२३ रोजी, प्रतिवादीने अपीलकर्त्यास दिवाळखोरी आणि दिवाळखोरी संहिता, २०१६ ("**आयबीसी**") च्या कलम ८ अन्वये मागणी नोटीस बजावली आणि थकित पावत्यापोटी ६,२५,६७,०६०/- रुपयांची मागणी केली. ०४.०३.२०२३ रोजी, अपीलकर्त्याने लेखापरीक्षण निष्कर्षांचा हवाला देत मागणी फेटाळून लावली आणि एमएसएच्या कलम १८.१२ अंतर्गत लवाद ची मागणी केली. याचिकाकर्त्याने प्रतिदावा दाखल करून प्रतिवादीने केलेल्या कथित चुकीच्या माहितीबद्दल नुकसान भरपाईपोटी ५,५३,२६,६९०/- रुपये वार्षिक १८% व्याजासह परत करण्याची आणि अतिरिक्त ६ कोटी रुपयांची मागणी केली.

7 त्यानंतर, प्रतिवादी लवादाच्या नोटीसचे पालन करण्यात अपयशी ठरल्यानंतर, अपीलकर्त्याने उच्च न्यायालयात २०२४ चा व्यावसायिक लवाद अर्ज क्रमांक ०६ दाखल केला, ज्यात पक्षकारांमधील वादांवर निर्णय घेण्यासाठी एकमेव मध्यस्थ नियुक्त करण्याची मागणी केली गेली. तथापि, ०५.१०.२०२३ रोजी, अर्ज प्रलंबित असताना, प्रतिवादीने अपीलकर्त्याची कॉर्पोरेट दिवाळखोरी निवारण प्रक्रिया सुरू करण्यासाठी आयबीसीच्या कलम ९ अंतर्गत २०२४ ची कंपनी याचिका (आयबी) क्रमांक २७ राष्ट्रीय कंपनी कायदा न्यायाधिकरण, मुंबई (एनसीएलटी, मुंबई) येथे दाखल केली.

8 उच्च न्यायालयाने *या* निर्णयाद्वारे लवादाच्या नेमणुकीची मागणी करणारा अर्ज फेटाळून लावत त्यात गुणवत्तेचा आणि आशयाचा अभाव असल्याचे नमूद केले. उच्च न्यायालयाने नमूद केले की स्वतंत्र लेखापरीक्षण अहवालात प्रतिवादीने राबविलेल्या डिजिटल विपणन मोहिमांच्या कामगिरीबद्दल महत्त्वपूर्ण चिंता व्यक्त केली आहे. उच्च न्यायालयाचे असे मत होते की अहवालात गुंतवणुकीवरील कमी परतावा आणि विसंगत निकष अधोरेखित केले गेले असले तरी प्रतिवादीच्या फसवणुकीच्या पद्धतींबद्दल अपीलकर्त्याने केलेल्या दाव्याचे समर्थन केले नाही. शिवाय, उच्च न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले की अपीलकर्ता अहवालात कोणतीही भरीव विसंगती दर्शविण्यात अपयशी ठरला ज्यामुळे उपस्थित केलेल्या पावत्यांचे पैसे रोखणे योग्य ठरेल. अहवालात अधिक तपास सुचविण्यात आला असला, तरी अस्तित्वात नसलेल्या वादांवर आधारित लवाद करण्याचा अपीलकर्त्याने केलेला प्रयत्न हा स्पष्टपणे अप्रामाणिक दावा आहे आणि म्हणूनच हा अर्ज फेटाळण्यात आला, असे निरीक्षण न्यायालयाने नोंदवले. या निर्णयातील संबंधित निरीक्षणे खाली दिली आहेत:

> १९. *अहवालात नमूद केल्याप्रमाणे पुढील चौकशी करण्याचे निर्देश दिल्यानंतर, सेवा अजिबात देण्यात आल्या नाहीत किंवा त्या अपुऱ्या होत्या आणि पावत्या मंजूर करण्यास पात्र नाहीत, असा निष्कर्ष निघाला असता, तर देय आणि देय रकमेच्या मागणीला विरोध करता आला असता, हे चांगले समजू शकते, परंतु कोणतेही औचित्य नसताना पैसे टाळण्यासाठी स्वतंत्र लेखापरीक्षकाच्या*

अहवालाला आपली ढाल ठरवून अर्जदाराने केलेला प्रयत्न केवळ 'बेईमान'म्हणता येईल.

एमएसए अंतर्गत देय आणि देय असलेल्या रकमेच्या कायदेशीर मागणीसाठी उघडपणे बेईमान दावा किंवा स्पर्धा उपस्थित करण्याचा प्रयत्न केला जातो, विशेषत: जेव्हा सेवा चा लाभ घेताना, कोणत्याही वेळी सेवांमध्ये कोणतीही कमतरता निदर्शनास आणून दिली जात नाही, परंतु केवळ उपस्थित केलेल्या पावत्यांना संरक्षण देऊन, स्वतंत्र एजन्सीचा अहवाल सादर केला जात आहे, सेवेतील त्रुटी दूर करण्यासाठी आधार म्हणून, प्रतिवादीला फसवणुकीचे श्रेय देऊन, जे खरे तर स्वतंत्र लेखापरीक्षकाचा शोध नाही.

तथापि, अहवालात सुचविल्याप्रमाणे अर्जदाराला सोक्रातीने सर्व प्रसारमाध्यमांच्या मोहिमांमध्ये तपशीलवार चौकशीचा पाठपुरावा करणे खुले आहे, तथापि, तसे न करता, पावत्यांखालील दाव्यांची जबाबदारी टाळण्यासाठी, अव्यवहार्य वादाचा दावा करणे, आयबीसी अंतर्गत कंपनी कायदा न्यायाधिकरणासमोर सोक्रातीच्या वतीने सुरू केलेल्या कार्यवाहीला पराभूत करण्याचा प्रयत्न आहे.

एनटीपीसी लिमिटेड (सुप्रा) च्या बाबतीत सर्वोच्च न्यायालयाच्या निरीक्षणातून मार्गदर्शन घेऊन की सुईच्या डोळ्याद्वारे मर्यादित छाननी आवश्यक आणि सक्तीची आहे, कारण हे प्रकरण स्पष्टपणे अव्यवहार्य असताना पक्षकारांना

मध्यस्थी करण्यास भाग पाडण्यापासून वाचविणे रेफरल कोडचे कर्तव्य आहे. मला खात्री आहे की या टप्प्यावर कोणीही नसताना वाद निर्माण करण्याचा प्रयत्न केला जातो. हे केवळ लवादाचे कलम लागू करण्यासाठी नाही, कारण पक्षकारांमधील करारात तशी तरतूद आहे, पक्षकार कथित वादाच्या आधारे लवादाचा आधार घेतील, जे प्रत्यक्षात अस्तित्वात नाही.

उपरोक्त कारणास्तव, मी या न्यायालयाला प्रदान केलेल्या अधिकाराचा वापर करून मध्यस्थ नेमण्याच्या विनंतीचा विचार करण्यास इच्छुक नाही, कारण अर्जदाराने लवाद चा वापर केला आहे आणि लवादासाठी अस्तित्वात नसलेला वाद घेण्याचा त्याचा हेतू आहे. कानडे यांचा युक्तिवाद पटत नसल्याने मध्यस्थ नेमण्याची मागणी करणारा अर्ज कोणत्याही गुणवत्तेशिवाय फेटाळण्यात आला आहे.

९. पक्षकारांमधील वादांवर निर्णय घेण्यासाठी मध्यस्थ नेमण्यास नकार देणाऱ्या वरील आदेशामुळे व्यथित झालेले अपीलकर्ते सध्याचे अपील घेऊन या न्यायालयासमोर आले आहेत.

बी. <u>अपीलकर्त्याच्या वतीने युक्तिवाद</u>

१० अपीलकर्त्याची बाजू मांडणारे विद्वान वकील एच. डी. थानवी यांनी सांगितले की, अधिनियम, १९९६ च्या कलम ११ अन्वये आपल्या अधिकारक्षेत्राचा वापर करून काम

करणाऱ्या रेफरल कोर्टाच्या हस्तक्षेपाची व्याप्ती मर्यादित आहे. या टप्प्यावर, वाद लवादाकडे पाठविण्यासाठी प्रथमदर्शनी प्रकरण अस्तित्वात आहे की नाही याची खातरजमा करण्याच्या हेतूने न्यायालयाने प्राथमिक चौकशी करणे आवश्यक आहे . या संकुचित व्याप्तीच्या उलट, सध्याच्या प्रकरणात उच्च न्यायालयाने चुकीच्या पद्धतीने वादग्रस्त वस्तुस्थितीचा पूर्ण आढावा घेण्यास सुरुवात केली, ज्यामुळे या टप्प्यावर आपल्या अधिकारक्षेत्रापेक्षा जास्त आहे.

11 ते पुढे म्हणाले की, प्रतिवादीने दिलेल्या सेवांचे स्वरूप तसेच लेखापरीक्षण अहवालातील तांत्रिक तपशील विचारात घेण्यात उच्च न्यायालय अपयशी ठरले, ज्यामुळे वादांचे अचूक निराकरण करण्यासाठी विषय-विषयाचे कौशल्य आवश्यक आहे. त्यातील तांत्रिक गुंतागुंत लक्षात घेता उच्च न्यायालयाने पक्षकारांना लवादाकडे पाठवायला हवे होते.

12 २२.०२.२०२३ रोजी मागणी नोटीस बजावण्यापूर्वी अपीलकर्त्याने कोणताही वाद उपस्थित केला नव्हता, या चुकीच्या गृहीतकावर अपीलकर्त्याच्या कथित बेईमानीसंदर्भात उच्च न्यायालयाचा निकाल अवलंबून आहे, असे त्यांनी नमूद केले. हा निष्कर्ष घटनांच्या अनुक्रमाकडे दुर्लक्ष करतो आणि फेब्रुवारी २०२३ मध्ये, म्हणजे ज्या महिन्यात मागणी नोटीस जारी करण्यात आली त्याच महिन्यात लेखापरीक्षण अहवाल अपीलकर्त्याला प्रदान करण्यात आला होता, या निर्विवाद वस्तुस्थितीकडे दुर्लक्ष केले गेले, असा युक्तिवाद करण्यात आला. परिणामी, अपीलकर्त्याला वाद उपस्थित करण्याची कोणतीही पूर्वसंधी नव्हती, कारण फेब्रुवारी २०२३ मध्ये लेखापरीक्षण

अहवाल प्राप्त झाल्यानंतरच ते प्रकाशात आले. असे असले तरी लेखापरीक्षण अहवाल जारी करण्यापूर्वी अपीलकर्त्याला देण्यात आलेल्या पावत्यांबाबत विविध आक्षेप नोंदवणारे अनेक ईमेल प्रतिवादींना पाठवले होते, असा युक्तिवाद याचिकाकर्त्याने केला.

सी. <u>प्रतिवादीच्या वतीने युक्तिवाद</u>

13 दुसरीकडे, प्रतिवादीची बाजू मांडणाऱ्या विद्वान वकील श्वेता भारती म्हणाल्या की, पक्षकारांना लवादाकडे पाठवण्यापूर्वी उच्च न्यायालयाने *प्रथमदर्शनी* पक्षकारांमध्ये खरा वाद अस्तित्वात असल्याचे प्रथमदर्शनी समाधान गाठले पाहिजे.

शिवाय, करार किंवा करारामध्ये केवळ लवादाचे कलम समाविष्ट केल्याने एखादी बाब आपोआप चव्हाट्यावर येत नाही आणि प्रथम वादाचे अस्तित्व सिद्ध करणारे प्रथमदर्शनी प्रकरण तयार केले पाहिजे. प्रथमदर्शनी गुणहीन, क्षुल्लक किंवा बेईमान दावे फेटाळून लावण्यासाठी न्यायालयाने प्रथमदर्शनी चाचणी लागू केली पाहिजे. त्यामुळे सध्याच्या याचिकेत उपस्थित केलेला वाद हा विचारकरण्यापलीकडे काहीच नाही, असा युक्तिवाद त्यांनी केला. ***इंडियन ऑईल कॉर्पोरेशन विरुद्ध एनसीसीलिमिटेड***, [1]***बी अँड टी एजी विरुद्ध संरक्षण मंत्रालय***[2] आणि ***सुषमा शिवकुमारडागा आणि एनआर विरुद्ध मधुर कुमार***

---

११ [२०२२] १३ एससीआर ६६०: (२०२३) २ एससीसी ५३९

२२ [२०२३] ७ एससीआर ५९९: २०२३ एससीसी ऑनलाइन एससी ६५७

रामकृष्णजी बजाज अँड ओर्स या खटल्यात [3] वकिलांनी आपला युक्तिवाद मजबूत करण्यासाठी न्यायालयाच्या निर्णयाचा आधार घेतला.

14 त्या पुढे म्हणाल्या की, प्रतिवादीने दिलेल्या सेवांवरील कथित ओव्हरचार्जसाठी अपीलकर्ता कोणतेही नुकसान किंवा परतावा घेण्यास पात्र नाही कारण अपीलकर्त्याने यापूर्वी या सेवांचा वापर करताना कोणतीही चिंता व्यक्त केली नव्हती किंवा कमतरता ओळखली नव्हती. शिवाय, आता अपीलकर्त्याने केलेला दावा निराधार, अस्पष्ट आहे आणि समर्थनात्मक कागदपत्रांचा अभाव आहे.

15 याचिकाकर्त्याने दुर्भावनापूर्ण हेतूने सध्याची याचिका दाखल केली आहे आणि एनसीएलटी, मुंबईसमोर सुरू असलेल्या कायदेशीर प्रक्रियेची पूर्ण माहिती असल्याने अस्वच्छ हातांनी या न्यायालयात धाव घेतली आहे, असे तिने नमूद केले. अर्जदाराची याचिका ही स्वीकारलेल्या थकबाकीची जबाबदारी टाळण्यासाठी आणि सीआयआरपी प्रक्रियेत व्यत्यय आणण्याच्या उद्देशाने दुहेरी कायदेशीर कार्यवाही तयार करण्याचा प्रयत्न आहे.

---

३३ [२०२३] १५ एससीआर ९०९: २०२३ एससीसी ऑनलाइन एससी १६८३

डी. विश्लेषण

16 पक्षकारांची बाजू मांडणारे विद्वान वकील ऐकल्यानंतर आणि रेकॉर्डवरील मजकूर पाहिल्यानंतर उच्च न्यायालयाने अधिनियम १९९६ च्या कलम ११ अन्वये अपीलकर्त्याचा अर्ज फेटाळण्यात काही चूक केली का, हा छोटा प्रश्न आमच्या विचारार्थ येतो.

17 या न्यायालयाच्या घटनापीठाने नुकत्याच दिलेल्या निकालात ***लवाद आणि सामंजस्य कायदा १९९६ आणि भारतीयमुद्रांक कायदा १८९९*** *अंतर्गत लवाद करारांमधील परस्परसंबंध*[4] या खटल्याचा आधार घेत एसबीआय जनरल इन्शुरन्स कंपनी लिमिटेड विरुद्ध ***क्रिश स्पिनिंग या खटल्यात*** २०२४ आयएनएससी ५३२मध्ये अहवाल दिलाअधिनियम, १९९६ च्या कलम ११ (६) अन्वये अर्जाची व्याप्ती आणि न्यायालयीन छाननीची व्याप्ती आणि दर्जा याविषयी कायद्याचा सारांश आहे. संबंधित भाग खाली दिले आहेत:

> *"११४. या न्यायालयाने इन रे : इंटरप्ले (सुप्रा) मध्ये केलेली निरीक्षणे लक्षात घेता , हे स्पष्ट आहे की लवादाच्या नेमणुकीच्या टप्प्यावर चौकशीची व्याप्ती लवाद कराराच्या प्रथमदर्शनी अस्तित्वाच्या छाननीपुरती मर्यादित आहे, इतर काहीही नाही. या कारणास्तव, आम्हाला असे मानणे कठीण वाटते की विद्या द्रोलिया (सुप्रा) मध्ये केलेली निरीक्षणे आणि एनटीपीसी विरुद्ध एसपीएमएल (सुप्रा) मध्ये*

४४[२०२३] १५ एससीआर १०८१: २०२३ आईएनएससी १०६६

अवलंबली गेली आहेत की कलम ११ अंतर्गत "सहमती आणि समाधान"या मुद्द्याचा निपटारा करताना रेफरल कोर्टाचे कार्यक्षेत्र प्रथमदर्शनी अव्यवहार्य आणि क्षुल्लक वाद मिटविण्यापर्यंत विस्तारलेले आहे. परस्परक्रिया (सुप्रा)

xxx xxx xxx

१२५. <u>आमचे असेही मत आहे की खटल्यातील पूर्वदृष्टी आणि बेईमानी हा एक पैलू आहे जो पक्षकारांनी जोडलेल्या पुराव्यांच्या कौतुकावर निर्णय घेण्यास लवाद न्यायाधिकरण तितकेच सक्षम आहे</u>. आम्ही असे म्हणतो कारण रेफरल कोर्टापेक्षा सर्व संबंधित पुरावे आणि युक्तिवाद अधिक तपशीलवार तपासण्याचा फायदा लवाद न्यायाधिकरणाला आहे. जर रेफरल कोर्ट कमीत कमी युक्तिवादाच्या आधारे खटल्यातील त्रुटी पाहू शकत असेल, तर बहुधा पहिल्या काही सुनावणींमध्येच व्यापक युक्तिवाद आणि पुराव्याच्या आधारे लवाद न्यायाधिकरण समान निष्कर्षापर्यंत पोहोचू शकणार नाही, अशी शंका घेणे चुकीचे ठरेल.

18 अधिनियम, १९९६ च्या कलम ११ अन्वये चौकशीची व्याप्ती लवाद कराराचे प्रथमदर्शनी अस्तित्व निश्चित करण्यापुरतीच मर्यादित आहे. सध्याच्या खटल्यात उच्च न्यायालयाने वस्तुस्थितीची सविस्तर तपासणी करून ही मर्यादित व्याप्ती ओलांडली. द.

उच्च न्यायालयाने चुकून लेखापरीक्षकांच्या अहवालाचे सविस्तर मूल्यमापन केले आणि लवादाचा अर्ज फेटाळून लावला. आमच्या मते, अशा दृष्टिकोनामुळे अधिनियम, १९९६ मध्ये

२०१५ मध्ये झालेल्या दुरुस्तीमागील कायदेशीर हेतूवर परिणाम होत नाही, ज्याने कलम ११ च्या टप्प्यावर न्यायालयीन छाननी केवळ *लवाद कराराचे अस्तित्व* प्रथमदर्शनी निश्चित करण्यापुरती मर्यादित ठेवली.

19 क्रिश स्पिनिंग **(सुप्रा)** *मध्ये पाहिल्याप्रमाणे*, खटल्यातील हलगर्जीपणा हा देखील एक पैलू आहे जो रेफरल कोर्टाने कलम ११ च्या टप्प्यावर ठरवू नये कारण लवाद तितकाच सक्षम आहे जर जास्त नाही तर तो निर्णय देण्यास सक्षम आहे.

20 आम्ही निष्कर्ष काढण्यापूर्वी, आपण हे स्पष्ट केले पाहिजे की कलम ११ अंतर्गत रेफरल न्यायालयांच्या मर्यादित अधिकारक्षेत्राचा पक्षकारांनी गैरवापर करू नये जेणेकरून लवाद करारातील इतर पक्षकारांना वेळखाऊ आणि खर्चिक लवाद प्रक्रियेत भाग घेण्यास भाग पाडले जाईल. हे अशा प्रकरणांमध्ये शक्य आहे, ज्यात परंतु मर्यादित नाही, जिथे दावेदार लवादाद्वारे अस्तित्वात नसलेल्या आणि *दुर्भावनापूर्ण* दाव्यांचा निकाल देतो. रेफरल न्यायालयांच्या न्यायालयीन हस्तक्षेपाची मर्यादित व्याप्ती आणि लवादाच्या कार्यवाहीत भाग घेण्यास बांधील असलेल्या पक्षकारांच्या हितसंबंधांचा समतोल साधण्याच्या दृष्टीने, लवाद न्यायाधिकरण निर्देश देऊ शकते की लवादाचा खर्च त्या पक्षाने उचलला जाईल जो लवादाला शेवटी कायद्याच्या प्रक्रियेचा गैरवापर केल्याचे आढळले आणि लवादाच्या दुसर्या पक्षाला अनावश्यक त्रास दिला. असे म्हटल्यावर, हे स्पष्ट केले जाते की वरील

प्रकरण आपल्यासमोरील प्रकरणाच्या गुणवत्तेचे निर्धारण म्हणून समजू नये, जे ठरवण्यासाठी लवाद न्यायाधिकरण योग्यरित्या सुसज्ज असेल.

ई. <u>निष्कर्ष</u>

21 एमएसएच्या कलम १८.१२ मधील लवाद कराराच्या अस्तित्वावर प्रतिवादीने वाद घातला नाही. लवादाकडे पाठवण्यासाठी वैध वाद अस्तित्वात आहे का, हा प्रश्न मध्यस्थ न्यायाधिकरण प्राथमिक मुद्दा म्हणून सोडवू शकतो.

22 परिणामी, अपीलकर्त्याने दाखल केलेले अपील मंजूर केले जाते आणि मुंबई उच्च न्यायालयाने दिलेला आक्षेपार्ह आदेश रद्द केला जातो.

23 पंजाब आणि हरयाणा उच्च न्यायालयाचे माजी मुख्य न्यायमूर्ती एस. जे. वजीफदार यांची पक्षकारांमधील वादांवर निर्णय घेण्यासाठी एकमेव मध्यस्थ म्हणून नियुक्ती करण्यातआलीआहे.

डिजिटल सुप्रीम कोर्टाचा अहवाल

24 प्रतिवादीकडे उपलब्ध असलेल्या हरकतींसह सर्व कायदेशीर युक्तिवाद अभ्यासू लवादासमोर मांडण्यासाठी खुले ठेवले जातात.

25 प्रलंबित अर्ज असल्यास त्यांचा निपटारा केला जाईल.

खटल्याचा निकाल : अपील मंजूर .

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वार हा पक्षकारास त्याच्या /तिच्या मातृभाषेत त्याचा अर्थ समजून घेण्यापूरता मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही करणाकरीता कराता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन विश्वासनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पआदन आणि अमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.